

ТУНУНАН НЭНИЛИЭК БУОЛУОХХА

Соторутаарыта "Сага олох" хэргэе улуус байгалийн салайнынга эдиритийн сибээстэн "Улуус мундальнай тариллалтын тунуна устай" балаанынга бэчээтэммитэ. Оно улуус бары нэниликтерин аагара чонгу ыйлылыгыттар. Оноо "Чурагчы салынынга" эрэ дээн суруллуут. Түеи, Дыарыла Саланга салырылыгыттар. Ол аага Чурагчы салынынга тунуна нэнилик курдук сэрүлүбэт буолбут. Оттон атын улуустар кимнэрэ, холобур, Таатта улууну ытх Кул салынынга тунуна нэнилик быһытынан олохтор. Кинилэр быһбарданар байлыктаах, депутаттардаах үлэин — хамсы олохтор эбит. Чурагчы улууну кини улуус байлыгынан аналмат начальниктаах, арайла специалистардаах, бири да куус-кеме буолар депутата суох, туох да быраба суох түөлбө салалдаачылардаах, соруудагы эрэ толорор активистардаах дикхо сеп. Итинэн сылаах: "Тоо мангыт?" — дээн санаа кэллэ.

Чурагчы урут сирин ичинэ Анабар дээн нэнилик баара. Ол саана

Анабар нэнилик кимир "Туларын" колхоз кини Агата дэрибанага, "Тенгүрүстээх" кини "Эмээки" быһылаага. "Мирон" колхоз кини Дыарыла уонна Түеи урэх сирингэр "Новгород" "Дулуур" колхозтар бэрт ким сирин тайаан олохторо, байлара сибээстээх атылар. Ол сибээстээх сирин ичинэ Хомустааха киниэнэн үлэтир. Хоту Кеһерүлүү салыгар "Туларын" колхозу промартельга кубуллулуттар. "Тенгүрүстээх", "Новгород", "Дулуур" колхозтар куус өтүөн хоту кеһерүлүлүттар. Ол да үрдүнэн Анабар сельсовет адыгар Дыарыла, "Мирон" колхоз кинигэр, адыгар Чурагчы киниэнэн үлэти олохтор. Сирин бүтүн, хоока барыт колхозтар эргилилбиттэр, арай "Тенгүрүстээх", "Дулуур" колхозтар сибээстэн олох эстибиттэр, ол эрэн Түеи "Новгород" колхоз дьоно мустан байлара тунуна олохтор барыттар. Кэлин Н.И.Монастырева нэнилик чөлүгэр түбүсүрү туруора сатаабыт ылыммакалар, Дыарыла үлэти олохтор колхозтаахтар

үлэ, дьарыга суох хааллар, оройун кинигэр кимбиттэр. Соторо С.М.Исхметов олохтор тэйбээ, Саланга салырылыга, күн бүгүннээх дэри олохтор. Бу ыйлылы түмүгэр хара калыктын тэли колхозтаахтар бири да сүөгүгэ тикс-бэлкээрэ хомотолоох. Оноор ол кимнэ председатели олохтор В.А.Махарап бири тылы ыйла-тохтара, эрэ колхозтаахтар дүүлэригэр туруоруотара дуо, хор, партия ооругу дьаһала онук агаастабылаах эрэ дэри олохтор курдук. Ол да кинигэ 1985 сыла дэри Чурагчы сельсовет үлэти олохтор. Байгали салынынга киминэн сибээстэн Чурагчы салынынга тунуна нэнилик буолара наада дээн санаа кэллэ.

Соторутаарыта бири дойдутаах, СР үлэти "землеустроитель" Н.А.Мастников байгали удуурдарын тунуна бэртээх кинигэ таһар-тарыла. Оно уруу Анабар нэнилик чөлүгэр түбүсүрү наадаабыт тунуна ахтылар. Оно Чурагчы дэри-эбинэн олохторун нэнилик

тин тилинээрэгэ туруорсон дээн кэрдеһэр. Никодим Афанасьевич Билигин Ил Түмэнгэ сир болтурууга сибээстэн үлэти эбит, оно ити болтуруока салынынга кини. Аныгы байгали салынынга кимигэр нэнилик совете байлыктаах, депутаттардаах буолуохтаах. Оно эрэ нэнилик экономика, културата, искусствота, чөл олохун сайдыта кыйтарыахтаах. Оно Чурагчы бэчээтэ уруу Анабар дээн атын тунуна, уруу колхозтар ылан олохтор сирдэри ха-бан, улуус бири улахан нэнилик уекагэр сельский совет тэрилэри Правительство, Ил Түмэнгэ туруор-сар ким ыган кэллэ. Билигин атын нэниликтергэ салыныла сүдүр Анабар сире- уота Чурагчы сельсо-веттар төмүрүлүктээх, оно туох да мэрэи тахсыбат, арай уруу Анабар сирин тунуна олохторун сир нолу-огун эрэ төлүк атылар. Мин бу эти-бин салынынга олохторо өйүктэрэ дээн эрэнэбин.

Дмитрий ПОСТНИКОВ.

**Балабан
ыйын 29
күнэ.
Улууска
олохтоох
салайынынга
кири
болтурууга
референдум.**

Информатика

МОСКВАТТАН ЫАЛДЫТТАР

Улуус дьаһалтатын мундальтар саалатыгар тэрилталар уонна нэниликтер байлыктара кыттылаах семинар-субэ мундаль ытылына. Ону Москвадан кэлбит дээн ытылар.

Кинигэр — В.Н.Темников, тыа хаһаайыстыбатыгар РФ Правительствотын Председатели солбуйааччы субэитэ (советнига), РФ тыа хаһаайыстыбатыгар министерствотын информационнай-компьютернай технологияга аагар-суоттуур кылабынай кини начальнига, Ю.М.Акаткин, информатика, анализтааһын уонна прогностааһын управлениетын начальнига, Н.С.Крушевский, "Glasnet" компания (спутниковый сибээс, электронной почта) генеральной директора. Кинилэри Дьоккоускайтан "ИТЦ АПК" ГУП директора А.Е.Кривошапкин, Тыа хаһаайыстыбатын министрин солбуйааччы А.Н.Ядрев арыллан сырыттардылар.

Салалара-сорукара да интерактив. Улууска информационнай-технической сайды тунуна. Семинар-субэ мундаль улуус байлыгын бастагы солбуйааччы В.И.Чичигинаров салайан ытта. Кини кирии ыалдыттар Саха сиригэр уонна, чуолаан, тыа сирин улуустарыгар, ол иһигэр, биһиги Чурагчы улууга туох сыаллаах-сорукаах кэлбиттэригэр тохтуур. Ол эбэтэр, делегация үлэти сүрүн хайыскатынан биһиги республикабыт Тыа хаһаайыстыбатыгар уонна сорутоокага министерствотын специалистарын информатизация аныгы технологиялар үлэти итинэн, уопсайынан, Россия агропромышленнай ситимигэр бу хайысканан туох үтө барарын иһитинэрэн, оттон республикага технической хааччылыгы таһымн билсирин буоларын эттэ. Салгы тылы делегация салайааччыгар А.Н.Ядревка бидэр.

Информационнай-технической сибээс Саха сиригэр сага кини эрэр — диктэн сабалыыр байгали этиитин А.Н.Ядрев — 1998-1999 сс. саалаан тыа сирин кэлиник информатизациялаһын барар. Бу кэли икки сыла олус сайынна. Чурагчы улууга онуоха бастагынан

сылдыр. 2002 сыла дэри тыа сирин социальной-экономической сайдытын программата ытылылыта. Ол Саха республикатын Президентинэн өйөмүтэ. Бу биһиги, тыа сирин сайдытын, государственной программата. Онон сибээстэн Тыа хаһаайыстыбатын уонна сорутоока министерствотын бири кэли информатизация-технической кини ("ИТЦ АПК" ГУП) тариллбитэ. Саха сире сарынгыта хайдах буолуохтаах? Ол бүгүн үлэтиллэр. Өйүн бу делегация кыттылаах Дьоккоускайга улахан субэ-мундаль ытылыла, сүрүн сорукабытын тырыскалыт. Онуоха миниктин Россияга, ол иһигэр кини субъектарыгар бири кэли информатизация-технической сибээс кинигэ уонна ол оруола улахан буолуога, — диктэ министр сүрүн этиитэр.

Бүгүгү семинар-субэ мундаль сыла-сорука да, дэ, ол тула буолла. Салгы тылы ылар ыалдыт Тыа хаһаайыстыбатыгар РФ Правительствотын Председатели солбуйааччы субэитэ В.Н.Темников, РФ Тыа хаһаайыстыбатыгар министерствотын информационнай-компьютернай технологияга аагар-суоттуур кылабынай кини начальнига. Кини ылаастык бу сыры сылын-сору-гун иһитинэрэр, кылабынай, мистээбэ, буолан баран, Саха сирин курдук суола-иһэ суох кини территорияла регионга Россияга бири кэли информатизация кини үлэтигэр уратылардаах сибээс олох-тонулар баа санаатын эттэ.

Оттон РФ Тыа хаһаайыстыбатын министерствотын информатикага, анализтааһыга уонна прогностааһыга начальнига Ю.М.Акаткин итинэн, спутниковый сибээс генеральной директора Н.С.Крушевский, чуолаан, Россияга тыа хаһаайыстыбатыгар кэли 5 сыла информатизация технологиялары киһи-рин проблемаларыгар тохтоулар. Ити министерство быһыл бу хайыскага 30 регионга аныгылы титтээх куустээх оборудованиелары туруорбут. Бастагы түбүк кэлигэн, регионнары уонна кини аппараты кытта хардарыта информатизациялаһын бири кэли сибээс олохтоохтаах. "Мананьк технологияны

Россияга кинигэри олус сүдүгүтэ суох", — диктэ тураннар, докумуннары аргити ситимигэр, бири кэли программан уонна диктирээх, "тыыннаах" информациянан хааччылыгы (ылсы-барси), юридической итинэн технологической сибээс туругун болтуруостарыгар кинигэ тохтоулар.

Түмүгэр ыалдыттар Дьоккоускайга өсө да сыдыа иликтэрин, самолет трайтан туту бу Чурагчы ааттан кэлбиттэрин санаттылар. Саха сирин тыа улуустарыгар, өсө ону ааһан биһигэ улуус нэниликтерин хабар манньк информационнай сибээс кинигэ үрдүктүк сыналаатылар, истэн соһуудулар даһаны. Ол тунуна ситили "ИТЦ АПК" ГУП директора А.Е.Кривошапкин иһитинэрэ. Бири кэли информатизация-технической ситимгэ кириини Чурагчы улууга бастагынан өйөбүтүн эттэ. Телекоммуникациянан сибээс республика 19 улууга кимбит. Ити, сүрүннэн, кинигэргэ. Билигин кадрдары үлэти барар. "ИТЦ АПК" ГУП сүрүн үс улахан отделлаас-бирлэр информацияны охорон, бэчээтэн биһигэ: производственной-технической отдел; информацияны уонна технологиялары сайыннары (баар станциялары бэрээдэктэһин).

— Саха сиригэр сибээс олус мөлөх. Традиционной сибээстэн телефон остоолбаларын линияларын эрэр барар. Холобур, тыа хаһаайыстыбатын бордууксууларын үлэригэр туруу сыалларын биһиги сайгыттан эрэр булуоха сеп, итиник республика үрдүнэн оттоотун хаалытын эмнэ. Аны "Знаете" общество личитынан семинардары ытытыт, ол матырыйалларын бэрэбэит. Оттон дээн, тариллэр бу информатизация-технической сибээс өгөтүн тунанары баһылы иликтэр, баары да туһамматтар. Оттон бу билигин бары сайдылаах сирдэргэ олох кимбит харды, ол төмүбэт процесс, — диктэ кини.

Тыа хаһаайыстыбатын управлениетын иһинэн бу "ИТЦ АПК" ГУП специалист М.Н.Архакс үлэти эрэр. Бу сага дьаһала илсирит үлэти ыалдыттар үрдүктүк сыналаатылар. Улууска бастагынан Ин-

тернет-сбээс холбоон турар. Бу ситиминэн 3 нэнилик, 8 баһынай хаһаайыстыбата холбоомут. Манна даһатан эттээх, былырын "Чурагчы" кооператив нэгу баһынай хаһаайыстыбаларга бу сыла аһаан 50 компьютер аһааллан түгэтиллбитэ. Марк Николаевич семинар-мундаль "ИТЦ АПК" ГУП Интернет нэгу өгөтүн саалага туруоруллубут улахан экранга кэрдерэн, сайтка кимбит информациялары билиһинэрэ. Манна республика Тыа хаһаайыстыбатын, ол структуратын тунуна уопсай даһаайдары сэрэ, холобур, сага салгытын интерактивтир, эбэтэр олохтоох "Чурагчы" кооператив тунуна билэх-кин баһарар буолуога, баһааччы то-лору информацияны эмнэ ылаһын. Ону ыгырылаахтар, ыалдыттар да интерактивтир кэрдулар.

Ыйытылары биридилэр, хардарыта санааларын атаастаһылар. Онуоха информационнай сибээс өгөтүнэн сорох туһанааччылар, ол курдук, "Сага олох" РИХ бэрээстэбиттэ ситим хааччылыгата намыһарын, үгүс информациялар эби үлэни эрэйлэрин атылар уонна итиниктин салгынынан сибээс кэрүгэ ту-сарыгар баһардылар. Ыалдыттар оттон салгы "Чурагчы" кооператив үлэти опытын билсирлэр уонна бу күн Дьоккоускайдаатылар. Сарын кинилэри аны Томпо улууга күтэр. Москвадан ыалдыттар Саха сиригэр сыдыылар итиник кини уонна ыгым программалаах эбит.

С.СМИРНИКОВА.

Хаартыскаларга: Семинар-мундаль түгэтиртэн.

